

הורינו

פרשת שמות תשפ"ד 6

הורים נאון הול

הורינו דברות קדשך

כיבוד אב ואם בפרשת השבוע

עפ"י 'המאורות הגדולים', הגאון רבי שמשון קורלנדסקי שליט"א

וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי (ב', א')

בגמ' במסכת סוטה², תנא עמרם גדול הדור היה כיון שגזר פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו אמר לשווא אנו עמלין, עמד וגירש את אשתו עמדו כולן וגירשו את נשותיהן. אמרה לו בתו אבא, קשה גזירתך יותר משל פרעה שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקבות. פרעה לא גזר אלא בעוה"ז, ואתה בעוה"ז ולעוה"ב. פרעה הרשע ספק מתקיימת גזירתו ספק אינה מתקיימת אתה צדיק בוודאי שגזירתך מתקיימת וכו' עמד והחזיר את אשתו עמדו כולן והחזירו את נשותיהן ע"כ.

וצריך ביאור היאך הוכיחה מרים את אביה והרי נפסק בשו"ע שאם ראה אביו שעבר על דברי תורה לא יאמר לו שעבר על ד"ת, ובפרט לפי מה שמובא במדרש רבה שמות "הוי פועה שהופיעה פנים כנגד אביה" ואיך עשתה כן.

והנה הרמב"ן כותב שעמרם שמע ל"עצת בתו" ואולי כתב כן מחמת קושיה זו ולמד שאמרה כן בגדר עצה. (אמנם עדיין קשה מלש' המד"ר)

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו (א' א')

איתא במדרש הגדול, אע"פ שכולם גדולים ומגדלים בניהם, אין מתעסקין בצרכי עצמן עד שמתעסקין בצרכי אביהם תחילה. לכך נאמר את יעקב, ואח"כ איש וביתו באו.

ויש להבין מהו הלשון "את" יעקב, ולכאוף היה צ"ל "עם" יעקב איש וביתו באו. וביאר בספר פרדס יוסף שהתורה באה לומר בזה את שבח בני יעקב שאע"פ שהם כבר גדלו ובאו איש וביתו והיו להם בנים גדולים ובעלי משפחות, בכל זאת האב הזקן יעקב אבינו ע"ה היה העיקר ולכן כתוב "את" יעקב, להורות שכולם התבטלו והיו טפלים ליעקב, ד"את" מורה על הטפל כדאיתא בב"ק¹ "את" בשרו, את הטפל לבשרו.

ולמדים אנו שיעקב היה העיקר ובכל דבר נטלו עצה ממנו ושאלו לדעתו, וקיימו בנפשם "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך" ועשו את עצמם כשיריים וטפלים ליעקב אבינו.

1. מ"א: 2. י"ב.

הורינו דרך חיים

כיבוד אב ואם בהלכה ומנהג

כשם שחובה על כל אחד ואחד מישראל ללמוד את ההלכות המצויות, כהלכות ברכות, שבת, שמירת הלשון ועוד, כך חובה על כל אדם ללמוד ולשנן את הלכות כיבוד אב ואם ומוראם, שמצווה זו היא תמידית בכל זמן, וחמורה היא עד מאוד, ואם לא ילמד את הלכותיה, מאין ידע היאך לקיימן, וכשל בדברים רבים, מבלי לדעת שהוא נכשל

קימה בפני ההורים וישיבה במקומם, עד כמה? / חלק א'

מוחלים על כבודם, אם הילדים בכל זאת יכבדום יקיימו מצווה. ובמקום שיש בזיון להורים, אף אם מחלו על כבודם, לדעת רוב הפוסקים אין כבודם מחול.

כיום רוב העולם אינו נוהג בכך ואולי מצד שכך מנהג העולם א"כ ההורים מוחלים. ויותר טוב לשאול את ההורים במפורש, אם הם מוחלים על כבודם ומוכנים שילדיהם לא יקומו לפניהם בעת שהם נכנסים ויוצאים.

וכל זה כאשר האבא או האמא נכנסים למקום שיושב בו לצורך אישי שלהם, אבל אם באים לדבר עימו או לבקש ממנו דבר מה, ברור שחייב לקום בזריזות כדי להיות נכון לשמוע את דברי ההורה ולמלא את בקשתו. ואין זה מכובד שההורה יעמוד והבן ישב כאשר מדברים, ואם הבן ממשיך לשבת בעת שההורה מדבר עימו, יש בזה פגיעה בכבודו. ואף אם האב או האם מוחלים, אין המחילה מועילה במקום שיש פגיעה בכבודם. וכן לפני אנשים זרים, במקום שרגילים לקום לכבוד ההורים, צריכים הילדים לקום לכבוד ההורים, שאם לא יקומו ייראו כפוגעים בכבודם.

מצווה לקום לכבוד האב או האם בשעה שנכנסים לחדר שיושב בו או נפרדים ממנו, וחייב לעמוד לכבודם עד שיגיעו למקום המיוחד להם או עד שיצאו מן החדר. דין זה נלמד מהמצווה לקום בפני זקן או חכם, שנאמר¹ "מִפְּנֵי שִׁיבָה תִּקּוּם וְהִדַּרְתָּ פָּנֶיךָ וְיָרָאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה'", וכל אחד מההורים נחשב לגבי הילדים יותר מזקן וחכם.

כשם שנחלקו הפוסקים לעניין מספר הפעמים בהם חייב לקום מפני רב, כך נחלקו לעניין הורים. לדעת חלק מן הראשונים וכן פסק השו"ע חובה לקום אפילו מאה פעמים ביום, בכל פעם שעובר לידו. ואילו לדעת הרמב"ם ועוד מן הראשונים וכן פסק הרמ"א, חובה לקום רק שחרית וערבית.

ואם הגיעו לידו עוד אנשים שלא ראו שכבר קם קודם, צריך לשוב ולקום לפניו אפילו כמה פעמים. לפיכך עפ"י מנהג הספרדים וכפי שכתב החיד"א², יש לקום אפילו מאה פעמים ביום. ואילו לשי' האשכנזים מחויב לקום בפניהם שחרית וערבית.

ואם ההורים מוחלים על כבודם - כבודם מחול³, ואף שההורים

1. ויקרא י"ט, ל"ב 2. ברכ"י ר"מ, כ"א 3. שו"ע י"ד ר"מ י"ט

רב הנסתר

מאמר חז"ל או מעשה רב בנושאי מצוות כיבוד הורים נטמנו בתמונה, גלו ושלחו לנו, ואולי תזכו בפרסים!

מעשה אבות

סיפור מהחיים

מעשה באשה צדקנית שהתגוררה בעיירה באירופה. ובמשך 16 שנים לא נפקדה בפרי בטן. ביום מן הימים, נסעה אל העיר הגדולה וינה שבאוסטריה לדרוש ברופאים, אולי יוכלו לסייע לה במילוי משאלת הלב הגדולה של העמדת הדורות הבאים. אבל למרבה הצער, חיוו הרופאים את דעתם, שאין לה כל סיכוי ללדת, והאישה חזרה לעירה בשברון לב עצום.

בהגיעה לביתה, חיפשה פורקן לעצמה וחשה צורך לבכות ולבכות... אולם אביה, שהיה אדם גדול וצדיק, היה גר בסמיכות לביתם, והיא חששה שבכיה יגיע לאוזניו, והדבר יצער אותו. אך מה תעשה, והדמעות - אינן מתחשבות בכך, וכמעט פורצות ללא מעצור. הנה היא רואה לפניה את רפת הפרות השוכנת בסמוך לביתם. ללא היסוס היא פונה אל הרפת, למרות ריח הצחנה שממלא אותה, ושם היא נותנת פורקן לבכיה.

לפתע עבר שם אביה הגדול, והנה הוא שומע קול בכי, והקול נשמע לו מוכר... עמד והאזין לקולות, ואחר כך המשיך בדרכו. לעת ערב, כאשר נכנסה אליו הבת, אמר לה: "בטוחני שבשמים שמעו את תפילתך הזכה. כעת חיה את יולדת בן!" ויהי כן, לשנה הבאה זכתה ונפקדה בבן קדוש וצדיק שגדל והיה לאחד מגדולי וגאוני הדור בירושלים.

(עלינו לשבח ה' רנ"א)

מסופר על הגאון רבי רחמים חויתא הכהן שהיה אב בית דין ורבה של ג'רבה בתוניס, כשהיה נער צעיר חזר בשעת לילה מאוחרת מבית המדרש לאחר שהצטרף אל קבוצת שקדנים שישבו ועמלו בתורה עד השעות הקטנות של הלילה, פתח הנער את דלת הבית ופסע על קצות בהונותיו אל חדרו, כדי לא להעיר את הוריו. הוא הופתע מאוד לראות שאביו יושב וממתין לו. פנה הנער רחמים אל אביו, "בבא (אבא) מה מעשיך? מדוע לא הלכת לישון?" השיב לו אביו: "לא יכולתי לישון עד שאראה שחזרת בשלום". למחרת הקדים הנער ושב בשעה מוקדמת מבית המדרש. תמה אביו: "יא-אבני, מדוע שבת היום מוקדם?" השיב הבן: "סיימנו היום את הלימוד בשעה מוקדמת". לאחר ארוחת הערב הלכו האב והבן, כל אחד לחדרו, לשנת הלילה. אך לאחר שעה קלה יצא רחמים מחדרו, ולאחר שוויידיא שאביו נרדם, הלך אל בית המדרש להמשיך בלימודו. לימים כאשר גדל אמר עליו אביו, שאינו יודע אם זכה לגדול בישראל בזכות שקדנותו הגדולה בתוה"ק, או בזכות כיבוד הוריו שכ"כ נזהר בהם.

פתרונות ניתן לשלוח למייל: horeinuorg@gmail.com

פתרון חידת 'רב הנסתר' לפרשת יחי:

האב שמחל על כבודו, כבודו מחול (קדושין לב א; טוש"ע י"ד ר"מ י"ט)

הזוכה בין הפותרים נכונה: אברהם ביטון, ב"ב

”

**יזהר האדם מאוד
בכבוד אביו ובכבוד
אמו ובמוראם,
שמצות עשה
גדולה היא, עד כדי
כך שהשווה אותם
הקב"ה לכבודו
ומוראו**

שתי הבחינות בהשווה הכתוב כבודם לכבוד המקום

אחת מאמרות חז"ל הידועות ביותר היא "השווה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום". כדי לנסות להתבונן לעומקה של אותה השוואה, נדרשים אנו קודם כל להבין אותה. בגמ'¹ ת"ר נאמר כבוד את אביך ואת אמך ונאמר כבוד את ה' מהונך, השווה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום וכו' וכן בדין ששלשתן שותפין בו.

ולכאורה נאמרו כאן שתי בחינות. הבחינה הראשונה היא גדרי המצווה וההלכה, וכפי שכותב ברמב"ן עה"ת שזה בבחינת "מראה מקום" לגדרי המצווה, וז"ל "ולא פירש הכתוב הכבוד, שהוא נלמד מן הכבוד הנאמר למעלה באב הראשון יתברך וכו'². וברמב"ם³ יזהר האדם מאוד בכבוד אביו ובכבוד אמו ובמוראם, שמצות עשה גדולה היא, עד כדי כך שהשווה אותם הקב"ה לכבודו ומוראו, שכשם שצונו לכבדו ולירא ממנו יתברך, כך צונו לכבדם ולירא מהם". א"כ רואים אנו שהשוואה הזאת בין כבוד ההורים לכבוד שמים היא קודם כל בגדרי המצווה.

ונתבונן שהרי יש מקומות שמצווים לכבד את אביו ואמו יותר, וכך מובא בירושלמי⁴ "תני רבי שמעון בן יוחאי אומר גדול הוא כיבוד אב ואם שהעדיפו הקב"ה יותר מכבודו וכו'". ומאידיך גיסא, אם א"ל אביו לחלל את השבת אסור. כלומר, בגלל שגדרי המצווה הם שהוקש כבודם לכבוד המקום, היה הווי"א שעד כדי לעבור איסור, וצריך לימוד מיוחד מפסוק שלא. וכפי שמביא בילקוט⁵: טעמא דכתב הכי, הא לא כתב הכי, הוה אמינא נציית ליה? איצטריך, סלקא דעתך אמינא הואיל והוקש כבודן לכבוד המקום ליציית ליה. קמ"ל.

מוכח שהשוואה בין כבוד ההורים לכבוד שמים היא לא רק בגדרי המצווה. וע"כ יש כאן בחינה נוספת, והיא ההבנה במהות מצוות כיבוד אב ואם.

והבחינה הזאת היא עומק הכוונה בכיבוד הורים. שלא יטרח בטרחתם וימלא בקשותיהם, ואפילו בפנים מאירות וכו' רק כפי שהכרת הטוב מחייבת וכדרך נימוסי העולם, אלא אף אם היה מקום שאביו לא גמל עמו טובה מעולם, בכל זאת חייב בכבודו מצד מצוות כיבוד אב, כמו שחייב בכבוד הקב"ה, כדי שיכיר את זה שלמעלה ממנו וכדי שיבין שיש "היררכיה" בבריאה - דע מה למעלה ממך.

וכעת מובן מדוע מביאה מיד את המימרא ת"ר שלשה שותפין הן באדם הקב"ה ואביו ואמו. נאמר כאן שהקב"ה מצווה אותנו לכבד את ההורים כביכול הם שותפים שלו ממש ולכן "בדין" הוא שיכבדו את כל השותפים בשווה.

1. קידושין ל': 2. רמב"ן, שמות כ' י"א 3. הלכות ממרים פ"ו ה"א
4. ירושלמי קדושין א' ז' 5. ילקוט שמעוני, קדושים תר"ד

אריכות ימים כתנאי ומקור לכל הברכות

ומוסיפה עליו ברכה. כפי שביאר הרמב"ן³ את סוד לחם הפנים: "כי ברכת ה' מעת היות העולם לא נברא יש מאין... אבל כאשר יהיה שם שורש דבר תחול עליו הברכה ותוסיף בו, כאשר אמר אלישע, הגידי לי מה יש לך בבית וכו' ובאליהו כד הקמח לא כלתה וצפחת השמן לא חסר וכו' וכן השולחן בלחם הפנים, בו תחול הברכה, וממנו יבא השובע לכל ישראל".

נשאלת השאלה, איך נמצא בביתנו "אריכות ימים" שעליה יחולו כל הברכות שאנו מברכים בברכת החודש? וגרסי' בפ"ק דמסכת פאה ירושלמי, אמר ר' אבא בר כהנא, השווה הכתוב מצוה קלה שבקלות, שילוח הקן, ומצוה חמורה שבחמורות, כיבוד אב ואם, ובשניהם כתיב והארכת ימים. בכבוד אב ואם כתיב כבוד אביך ואת אמך למען יאריך ימך, ובשילוח הקן כתיב שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארכת ימים וכו' ובהמשך, כי הוא חייכם, זה כיבוד אב ואם, שנאמר כבוד את אביך ואת אמך למען יאריך ימך וכו'.

ואמנם ברכת החודש, כשמה כן היא "ברכה" שהקב"ה ישפיע עלינו חיים ארוכים וכו' ומעתה חייבים אנו למצוא בחיינו את אותו "מקור חיים" שעליו תחול הברכה ולכן אנו מקדימים ואומרים "ותיתן לנו חיים ארוכים", ומתוך אותם חיים תחול הברכה חיים של שלום וכו'.

ונמצא אם כן שע"י כיבוד הורים וע"י שזוכים ל"חיים ארוכים" קובעים ברכה בבית וממנה יכולים לחול כל הברכות בברכת החודש, שיש כאן "חיים" להחיל את הברכה, ואל"כ איך יחולו כל הברכות?

בשבת זו פר' שמות אנו מברכים את ברכת חודש שבט. שְׁתַּחֲדֵשׁ עֲלֵינוּ אֶת הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה, וְתִתֵּן לָנוּ חַיִּים אֲרוּכִים, חַיִּים שְׁלֵמוֹם וְכוּ' ו"ברכת החודש", היא תפילתו של רב, המוזכרת בגמ'¹. וצריך להבין מדוע נקראה תפילתו של רב "ברכת החודש", לכאורה זוהי תפילה, שהרי מבקשים בה חיים של טובה וברכה וחילוץ עצמות ופרנסה וכו'.

ועוד, לכאורה לא מצאנו בעוד מקומות את הנוסח הזה שכל הבקשות נאמרות בדרך של ותיתן לנו חיים ארוכים - ואז, איזה חיים ארוכים? "חיים של" כמו בבקשה זו של שלום, טובה, ברכה וכו' וזהו פלא.

ואכן, עיקר המנהג לומר את תפילת רב בשבת טעון ביאור, שהרי בתפילת רב נכללו בקשות רבות שאסור לבקשן בשבת, וכפי שכבר העיר בערוך השלח² "מה שאומרים יהי רצון מקודם תמיהני, היאך מותר להתפלל בשבת תפילה חדשה מה שאינה בטופס ברכות אלא תפילה בפני עצמה, ומבקשים על פרנסה ושאר צרכים, ואיך מותר בשבת. וכן מביא בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סימן צח) "שמעתי שהגר"ח מבריסק תמה על נוסח היהי רצון שאומרים לפני ברכת החודש שמברכים לפרנסה או עושר וכבוד, והלוא אסור לשאול צרכיו בשבת".

והר"ר צבי רייזמן בספרו 'רץ כצבי' כתב ליישב, שיש הבדל מהותי בין "תפילה" ל"ברכה". תפילה היא תחנונים, אך ברכה היא מהלך אחר שיש כח בידי המברך להשפיע ברכה ממקורה העליון, ובשונה מתפילה הפועלת את פעולתה גם כשאדם ניצב כעני בפתח ואין לו כל זכות, ברכה פועלת רק על "שורש דבר" שכבר קיים,

שע"י כיבוד הורים וע"י שזוכים ל"חיים ארוכים" קובעים ברכה בבית וממנה יכולים לחול כל הברכות בברכת החודש, שיש כאן "חיים" להחיל את הברכה

1. ברכות ט"ז: 2. סימן תי"ז ט' 3. שמות כ"ה, כ"ד